

## Fellesnotat om digitale læremidler - Høst 2017

*27. september 2017 inviterte KS elever, lærere, skoleledere, foreldre, kommuner, fylkeskommuner, lærerutdanningsinstitusjoner og nasjonale myndigheter til dialog for å diskutere hvilke forventninger og premisser som ligger til grunn i anskaffelses- og utviklingsprosesser av framtidens digitale læremidler.*

*Skolesektoren står framfor en fornyelse av innholdet i skolen. En god skole er avhengig av at lærere og elever har gode læremidler tilgjengelig. Læremidlene må være oppdaterte og i tråd med fagfornyelsen, men også relevante og tilpasset behovene til elever og lærere.*

*Skolesektoren må stille tydelige forventninger til framtidens læremidler, og særlig gjelder dette digitale læremidler. I dette notatet forsøker vi å oppsummere dialogen på en måte som kan invitere til en bredere dialog om digitale læremidler.*

*Følgende organisasjoner har utarbeidet notatet: Nasjonalt råd for lærerutdanning, Utdanningsforbundet, Skolelederforbundet, Norsk Lektorlag, Elevorganisasjonen, Foreldreutvalget for grunnopplæringen og KS.*

## Kritisk vurdering og valg av læremidler - en jobb for profesjonsfellesskapet

Læremidler kan være formidlende, stillasbyggende, repetitive eller legge til rette for samhandling og interaksjon<sup>1</sup>, og må møte visse kvalitetskriterier for å være gode. De må tilfredsstille kravene i læreplanverket, ha pedagogisk og didaktisk kvalitet, være brukervennlige og ha universell utforming<sup>2</sup>. Læremidler må støtte opp om en aktiv elevrolle. Skoler må kunne velge forskjellige læremidler. Det vil si at kommunene og fylkeskommunene må samarbeide tett med profesjonsfellesskapene på den enkelte skole, slik at lærere og elever sikres et mangfold av likeverdige læremidler.

Læreren i det enkelte fag har et profesjonelt ansvar for å ivareta faglige, pedagogiske, didaktiske og etiske vurderinger når læremidler for egne elever skal velges. I dette ligger også dialog med foreldre om elevenes tilgang til adekvat utstyr på skolen og hjemme. Lærernes ulike faggrupper må derfor få reell påvirkningsmulighet på valget av læremidler i sitt/sine fag. Profesjonsfellesskapets vurderinger av læremiddelkvalitet representerer en viktig kvalitetssjekk. Det fordrer at lærere får kompetanse i valg og bruk av læremidler. Dette må inn i grunnutdanning og i etter- og videreutdanning.

Det er avgjørende å gi lærere rammevilkår som gjør det mulig for dem å kunne vurdere hva som er gode digitale læremidler. Erfaringsdeling og kunnskapsdeling om digitale læremidler kan styrke profesjonsfellesskapet, og bidra til å utvikle felles terminologi og kvalitetskriterier. Den nasjonale profesjonsfaglige digitale strategien vektlegger systematisk samarbeid og nettverksbygging mellom ulike nivåer. Også overordnet del av læreplanverket vektlegger betydningen av profesjonsfellesskapene for utviklingen av norsk skole.

For å kunne velge gode læremidler er det vesentlig at lærerne har tilstrekkelig kompetanse til å kunne foreta en kritisk vurdering. Kvalitetskriterier for læremidler utvikles nå for matematikkfaget. De er utformet for å gi lærere og ledere støtte og veiledning i valg av læremidler. Slike kriterier bør utvikles for alle fag, med tilhørende nettbasert veiledningsmateriell for valg av læremidler, slik

---

<sup>1</sup> Jfr. Giljes presentasjon på seminaret, s. 17

<sup>2</sup> Jfr. Giljes presentasjon på seminaret s. 36

regjeringen tar til orde for i den nye digitale strategien for grunnopplæringen.<sup>3</sup> Kvalitetskriterier for læremidler vil gi lærere, ledere og kommuner et viktig verktøy til kritisk vurdering av læremidler.

Syv av ti norske lærere opplever at mangfoldet av digitale læremidler har økt<sup>4</sup>, samtidig oppgir lærere at papirboken fremdeles er det mest sentrale læremiddelet i timene<sup>5</sup>. To av tre lærere opplever at en selv og kollegaene har en aktiv rolle når det velges læremidler på sin skole<sup>6</sup>. Åtte av ti lærere mener lærerkollegiet skal avgjøre valg av lærebøker innenfor kostnadsrammene. Syv av ti lærere mener det er uheldig at skoleeier og skoleledelse legger sterke føringer på valget av lærebøker<sup>7</sup>. Tallene understreker betydningen av at alle lærere må få tilegne seg profesjonsfaglig digital kompetanse, for å kunne vurdere og ta i bruk digitale læremidler på en god måte.

Lærere trenger støtte, tid og mulighet for å samarbeide internt og til å bygge nettverk og samarbeidsrelasjoner med andre forvaltningsnivåer. I disse prosessene er skoleledelsen vesentlig. Utviklingen av læremiddelkompetanse bør sees i sammenheng med den pågående fagfornyelsen og kompetansebygging for lærere. Også elevene må få mulighet til å utvikle kompetanse i å vurdere hva som er et godt læremiddel. Gjennom gode prosesser i møtet mellom lærere, elever og faget må elevene øves i å vurdere hvor hensiktsmessige læremidlene er.

### Mer dynamiske læreverk

Digitale læreverk, pedagogiske spill og andre typer digitale læringsressurser tas i økende grad i bruk i skolen. En viktig dimensjon ved digitale verktøy er at læreverk og læringsressurser kan videreutvikles etter at de er tatt i bruk. Erfaringsdeling om bruk av læremidlene kan gi lærere verdifulle bidrag for å gjøre grundige, kritiske vurderinger av ulike læremidler. En felles digital infrastruktur for vurdering av læremidler, en avansert «tripadvisor» for læremidler, helst der faglitteraturkritikker inkluderes, kan utvikles og gjøres tilgjengelig. En slik fellesfunksjon krever imidlertid også god styring og kvalitetssikring. Felles infrastruktur for å vurdere læremidler, basert på kvalitetskriterier, kan både være et verktøy for gode anskaffelser, og samtidig bygge profesjonalitet i valg av læremidler både i faggrupper og i lærerkollegiet som helhet.

Mange lærere har både behov for helhetlige læremidler, og å kunne supplere undervisningen med tilleggssressurser. Dette sikrer læreren mulighet til å tilpasse undervisningen. I noen tilfeller ønsker lærere og kommuner selv å utvikle læremidler eller læringsressurser innenfor et fag eller fagområde. Da er det viktig at kommunene sikrer at læremidlene møter anerkjente kvalitetskriterier. I slike sammenhenger er det svært aktuelt å samarbeide med UH-sektoren og spesielt lærerutdanningen. Lærerutdanningen bør ha en viktig rolle i utviklingen av læremidler på grunn av kompetansen de har i fag og didaktikk. IKT kan ikke ses på som en oppgave ved siden av kjerneoppgavene, men må integreres slik at alle kandidater får profesjonsfaglig digital kompetanse. Det inkluderer at lærerstudentene skal tilegne seg kompetanse i å utøve kildekritikk ved for eksempel å gjenkjenne læringssyn og vurdere kvaliteten på ulike digitale læremidler. Lærerutdanningene bør samarbeide med andre kompetansemiljøer i utviklingen av læremidler.

En annen form for utvikling er å legge til rette for samarbeidsarenaer der ulike grupper kan møtes. Kommuner, lærere, teknologer, lærerutdanning og læremiddelprodusenter som forlag og ed-techbransjen for øvrig, har ulike typer kompetanse i arbeidet med å utvikle gode og relevante læremidler for framtidens skole. Det er også viktig å huske elevenes rolle i utviklingen av læremidlene.

---

<sup>3</sup> Jfr. Digitaliseringsstrategi for grunnopplæringen, 2017-2021, s. 20

<sup>4</sup> Jfr. KS' læremiddelundersøkelse, Barlindhaugs presentasjon på seminaret, s.3

<sup>5</sup> Jfr. Giljes presentasjon på seminaret s. 16

<sup>6</sup> Jfr. KS' læremiddelundersøkelse, Barlindhaugs presentasjon på seminaret, s.3

<sup>7</sup> Jfr. Giljes presentasjon på seminaret s. 19

Elevene er de direkte brukerne og kan gi relevante innspill i utviklingen av læremidlene. Det må være en kontinuerlig dialog mellom lærer og elev om hva som fungerer og hva som ikke fungerer.

### God bruk av anskaffelsesreglementet

Gode læremidler krever tilstrekkelige investeringer, uavhengig av hvem som produserer dem. Det er et viktig poeng at strukturer og forretningsmodeller i læremiddelmarkedet møter dagens behov hos lærerprofesjonen og lokale skolemyndigheter. Noen kommuner har erfart at anskaffelser av lisenspakker med lang varighet har blitt tatt lite i bruk ute skolene. Dette viser behovet for at skoler og lærere er involvert i valg av læremidler, samt behovet for strukturer i markedet som gir reell mulighet til å ta valg ut fra pedagogiske og didaktiske hensyn. Hvis skoler og lærere skal kunne velge læremidler etter behov, bør derfor leverandørene også kunne levere mindre enheter. Det vil gi bedre dynamikk i markedet, slik at en lærer eller en skole kan finne ut hva som passer best innenfor et avgrenset område og velge dette for sine elever. Elevene får også større mulighet til å være delaktig i prosessen når det velges mellom mindre enheter.

For å sikre lærerne reell valgfrihet av læremidler er det viktig at de som har ansvar for innkjøp på ulike nivåer, har tilstrekkelig kunnskap om muligheter og begrensninger i kompliserte anskaffelsesreglementer. Anskaffelsesreglementet gir blant annet mulighet for det som omtales som innovativ anskaffelse. Dette innebærer at anskaffelsen utvikles sammen med en leverandør, og er en mulighet som kan være aktuell i forbindelse med anskaffelse og utvikling av digitale læremidler. Ideelt sett bør en kommune kunne inngå rammeavtaler som i større grad åpner for differensierte og dynamiske lisensmodeller.

Forlagene utvikler ofte læreverk som dekker alle kompetansemålene i et fag. Et alternativ kan være modulbaserte læreverk som primært dekker kjerneelementer i fag. Dette må selvsagt prøves ut i dialog med lærerprofesjonen og drøftes og utredes i lys av fagfornyelsen generelt og de endelige kjerneelementene spesielt.

I et lite læremiddelmarked som det norskspråklige, er det viktig å ta i bruk alle gode ressurser. Samtidig er det en forutsetning for reell valgfrihet at Norge har et velfungerende læremiddelmarked. Det bør være rom for læremidler eller læringsressurser med åpen tilgang, såfremt disse tilfredsstiller anerkjente kvalitetskriterier. Det synes å være en spenning mellom åpen tilgang og valgfriheten for skoler og lærere. Får vi bare valgfrihet dersom private aktører produserer og selger læremidler i fri konkurranse? Eller finnes det måter å kombinere åpen tilgang med stort tilbud og valgfrihet?